

EVENT REPORT FORM

Project title	Strengthening Capacities for Higher Education of Pain Medicine in Western Balkan countries
Project acronym	HEPMP
Project reference number	585927-EPP-1-2017-1-RS-EPPKA2-CBHE-JP
Coordinator	University of Belgrade
Project start date	October 15, 2017
Project duration	36 months

Event	" Pain Therapy " for students of the Faculty of Medicine Scientifying Writing Workshop.
Type of event	xxxx Educational lectures, Elective classes
Venue	University Hospital, Clinical Center of Serbia Library of Urology Clinic
Date	14.04.2019- 19.04.2019.
Organizer	School of Medicine Belgrade, SePaS
Reporting date	23.05.2019.
Report author(s)	Ivan Palibrk

Project number:585927-EPP-1-2017-1-RS-EPPKA2-CBHE-JP (2017 – 3109 / 001 – 001)

*This project has been funded with support from the European Commission.
This publication [communication] reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held
responsible for any use which may be made of the information contained therein.*

EVENT DESCRIPTION

with special reference to goals and outcomes

Number of participants at the event	18 (Prema evidenciji od 19.aprila a evaluaciju je uradilo njih 12)
Participants (organisations)	<i>Students of the Faculty of Medicine</i> (X. semester) Students of fifth year
Event description:	

Po dosadašnjem iskustvu, studenti medicine u završnoj godini nemaju dovoljno znanja u terapiji bola, bilo da je on akutni ili hronični. Uočeno je da oni imaju dosta teoretskog znanja iz patofiziologije, fiziologije bola, farmakologije, hirurgije, interne medicine,... ali im nedostaje povezanost tih znanja i njihova primenljivost u svakodnevnom radu. Studente pete godine medicinskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu za nešto više od godinu dana očekuje početak samostalnog rada u različitim krajevima zemlje sa vrlo raznolikim izazovima.

U tu svrhu su osmišljena i organizovana ova predavanja, da se studentima osveže znanja vezana za terapiju bola i ukaže na njihovu primenljivost u svakodnevnom radu, praksi. To je ujedno i glavni cilj ove edukacije, izborne nastave. Mora se napomenuti da studenti u svojoj redovnoj nastavi nemaju ovako osmišljen blok nastave. Takođe je važno napomenuti da je ovo organizovano za one polaznike koji žele dodatna saznanja iz ove oblasti.

Sama nastava je prijavljena Katedri za anesteziologiju sa reanimatologiju, dobijena je saglasnost Dekana Medicinskog fakulteta, odabrani su predavači, pripremljen materijal, odabrano mesto i pozvani prijavljeni učesnici (studenti) da učestvuju.

Objectives of the course:

- naučiti (obnoviti) fiziologiju bola, puteve bola, neurofiziologiju bola, vrste bola,
- načine merenja bola, primenu skala za merenje bola, upitnika za bola,
- značaj merenja intenziteta bola, akcenat na njegovoj multimodalnosti,
- socioekonomske posledice bolnih stanja, akutnih i hroničnih,
- razlike između akutnog i hroničnog bola,
- razlike između nociceptivnog i neuropatskog bola,
- terapija akutnog bola sa primerima iz svakodnevne prakse,
- terapija postoperativnog bola,
- terapija neuropatskog bola sa primerima iz svakodnevne prakse,
- terapija hroničnog bola maligne etiologije sa primerima iz svakodnevne prakse,
- farmakološka sredstva dostupna u terapiji bola,
- nefarmakološka sredstva u terapiji bola.

Description of activities

U razgovoru sa studentima završne godine Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu uočeno je da bi želeli da imaju dodatnu nastavu vezanu za bol i njegovu terapiju. Oni su svesni da će veliki procenat bolesnika koji će im dolaziti u ordinacije imati brojne simptome od kojih će najveći broj biti vezan za bol. Bol bilo da je hronični bilo da je akutni. Izjasnili su se da postoje izvesne nedoumice vezane za postupak dijagnostikovanja i terapiju bola.

Prof. dr Nebojša Lađević je sastavio program izborne nastave, dobio odobrenje Medicinskog fakulteta u Beogradu, organizovao predavače i nastavu. Studenti su se prijavili na Medicinskom fakultetu u Beogradu.

Planirano je da se izborna nastava izvodi tri dana: 15., 17. i 19. aprila 2019 godine sa početkom u 13:00. Po slušanju predavanja, studenti će biti podeljeni u grupe sa mentorima i potom će imati praktični rad u ambulanti za terapiju bola Kliničkog centra Srbije (u ukupnom trajanju od 12 časova). Završni ispit je planiran za 22. april i on bi bio u obliku testa. Na kraju studenti će popuniti evaluacione liste.

15. aprila 2019. predavanja su započeta u 13:00. Prof. dr Lađević i Klin. asist dr Veličković su govorili o osnovnoj definiciji bola, multimodalnosti bola, fiziologiji i patofiziologiji bola. Takođe su govorili i o placebo efektu, njegovom značaju u svakodnevnom radu i primeni u istraživanjima. Studente je interesovala procena intenziteta bola, kako izmeriti bol, koju skalu primeniti, šta koristiti u svakodnevnom radu. Iznete se sve prednosti i nedostaci upitnika o bolu. Preporučena je primena numeričke skale kao nečega što je najjednostavnije, najprimenljivije i najbrže u svakodnevnom radu imajući u vidu kratkoću vremena datog za pregled bolesnika u ambulanti.

Date su osnove nociceptivnog i neuropatskog bola, mešovito bola. Definisane su različite vrste bola posebno akutnog i hroničnog bola. Data je socioekonomska komponenta bola. Pri tome su dati i primeri za različite vrste bola i pristupi njihovoj dijagnostici i lečenju.

Zanimljivo je interesovanje polaznika za pristup dijagnostici i terapiji akutnog bola. Akutnog bola koji se viđa u svakodnevno radu u lekarskoj ordinaciji. Na primer kako pristupiti bolesniku sa bubrežnom kolikom, bolesniku sa akutnim abdomenom,.... Da li je dozvoljeno dati bolesniku sa akutnim bolom analgetik, kada dati, koji dati, zašto dati? Sva ta pitanja su razrađena i pitanja su razrešena.

To je polaznicima bilo veoma značajno jer predpostavljaju da će im to puno značiti u svakodnevnom radu. Karakteristično je da su postavljali i pitanja čiji odgovori su im razjašnjavali dileme (dijagnostičke i terapijske). Takođe iznosili su svoja iskustva i iskustva svojih poznanika vezana za bol i terapiju bola.

17. aprila 2019. godine je Doc. dr Ivan Palibrk održao predavanje vezano za terapiju hroničnog bola maligne etiologije. To je izuzetno značajno predavanje s obzirom da je terapija hroničnog bola ove etiologije bila dugi niz godina marginalizovana u Srbiji. Razlozi za to su , kako je predavač naveo, dugogodišnji nedostatak adekvatnih lekova za ovu vrstu bola (opioida na prvom mestu), počeli su da se pojavljuju tek 2004 godine. Zatim shvatanje da ovim bolesnicima je nemoguće pomoći, i da je bol normalan deo toka maligne bolesti, verovanje da se jaki lekovi ostavljaju za kraj. Neverovatan je procenat zastupljenosti opiofobije kako kod bolesnika, članova njegove porodice ali kod medicinskog osoblja. Predavač je takođe skrenuo pažnju na to da je bol samo jedan simptom bolnog sindroma. Te stoga ne treba lekare , kao ni bolesnike da čudi da ako bolesnik dođe radi terapije bole ne uzađe iz ordinacije samo sa jednim ili dva analgetika, već sa 7 do 8 pa i više lekova ili pomoćnih lekovitih sredstava. Tu su antiemetici, antiepileptici, vitamini,... Skrenuta je pažnja budućim lekarima da ne očekuju da sami reše bol (hronični bol maligne etiologije). Potrebna je saradnja sa lekarima drugih specijalnosti, kao i sa farmakolozima, sveštenicima, socijalnim službama,.... U okviru predavanja je rečeno da je važno i vođenje adekvatne dokumentacije o bolu kako od strane bolesnika, tako i od strane lekara. Od strane bolesnika da on vodi računa i beleži intenzitet bola i uzetu terapiju, a kod lekara da se vodi evidencija o intenzitetu bola, njegovoj lokalizaciji, širenju,.... Takođe skrenuta je pažnja na to da su potrebne redovne kontrole. Jednom data terapija nije definitivna. Potrebno je zakazati kontrolni pregled kako bi se održao kontakt sa bolesnikom, članovima porodice, prilagodila terapija, promenila doza ili lek, primenio neki drugi vid terapije.

Tokom predavanja su iznete različiti vodiči i smernice za terapiju bola. Akcenat je stavljen na vodič svetske zdravstvene organizacije kao jedan koji je izuzetno lak i primenljiv kod lekara koji započinju svoju karijeru.

Drugi vidovi terapije hroničnog bola maligne etiologije su napomenuti ovom

prilikom. Pod time se podrazumevala terapija zračenjem, primena raznih blokada, periduralnih katetera,...

Razgovaralo se o opiofobiji, njenim realnim osnovama. Kako eliminisati opiofobiju kod bolesnika i članova njihove porodice.

Obraćena je pažnja na evoluciju bolesti a samim tim i samog bola. Studentima je skrenuta pažnja da će se jednog dana dogoditi da njihova terapija nociceptivnog bola nema rezultata. Pacijent ima bolove ali oni su promenili svoj karakter. To je trenutak kada nociceptivi bol dobija karakteristike neuropatskog bola.

Tokom ovog predavanja su obrađeni primeri iz svakodnevne prakse, studenti su postavljali pitanja, razjašnjene su neke dileme koje su postojale. Zključak je bio da sada postoje brojni lekovi za terapiju hroničnog bola maligne etiologije, postoje i druge dodatne metode za terapiju, nema mesta za opiofobiju kod lekara, bolesnika i članove porodice.

Istog dana, kao nastavak ovog predavanja Doc. dr Ivan Palibrk zajedno sa Klin Asis. Dr Suzanom Bojić je održao predavanje vezano za dijagnostiku i terapiju hroničnog neuropatskog bola. Neuropatski bol dugo nije bio razmatran kao problem u svakodnevnoj praksi lekara. Medjutim poslednjih godina sa razvojem terapije bola u Srbiji i on počinje da se javlja kao značajna dijagnostička odrednica koja zahteva svoju adekvatnu terapiju. Tokom ovog predavanja data je definicija neuropatskog bola, etiološki uzroci njegovog nastanka. Studentima ju predočeni načini njegove dijagnostike, kada da posumnjaju na njega, kako da ga prepoznaju, šta da primene ako imaju dileme u njegovoj dijgnostici. Studenti su naučeni kako da koriste PAIN DETECT upitnik kao jedno pomoćno sredstvo u dijgnostici neuropatskog bola. Sada u našoj zemlji postoji veliki broj lekova za terapiju ove vrste bola. To može značajno da unese konfuziju u rad lekara opšte prakse. Zato su ima dati vodiči kako da krenu terapiju neuropatskog bola, koji lek izabрати, šta ke terapija prve linije. Takođe je sugerisano da se ne sme zaboraviti i na istovremno postojanje nociceptivnog bola, te se može kombinovati više vrsta analgetika za terapiju bola naročito ako je bol mešovit. Izneti su primeri iz svakodnevne prakse, primeri kao i sugestije i razmišljanja studenata. Tokom ovih predvanja date su smernice za korišćenje literature, najnovijih vodiča za terapiju neuropatskog bola, a skrenuta je pažnja na potrebnu saradnju sa

neurolozima, fizijatrima, kako i potrebom da se izvrši potpuna dijagnostika ove vrste bola. Značajno je naći etiološki uzrok za nastanak ovog bola i da je on često prvi znak nekog drugog oboljenja. Posebno je naglašen neuropatski bol kao posledica hemi i/ili radioterapije malignih oboljenja.

19.aprila 2019. Prof. dr Duđica Simić je predavala o terapiji postoperativnog bola. Iako to nije u okviru njihovog budućeg svakodnevnog rada, razvoj moderne medicine i hirurgije je doveo do jedne ekspanzije ambulantne i jednodnevne hirurgije a samim tim imamo i potrebu za postoperativnom analgezijom kod lekara opšte prakse. Naravno govorilo se i o postoperativnoj analgeziji za uobičajene hirurške intervencije. Ovom prilikom, tj. tokom ovih predavanja su dati svi modaliteti ove vrste terapije bola. Naznačene su indikacije za pojedine vrste analgetika, kontraindikacije za primenu pojedinih analgetika. Šta raditi ako dolazi do povećanja intenziteta bola i pored primenjene terapije. Pored primene farmakoloških sredstava (opioida, nesteroidnih antiinflamatornih lekova,...) razmatrana je i primena nekih drugih modaliteta analgezije kao deo postoperativne terapije i oporavka.

Posle svakog bloka predavanja polaznici su popunili liste evaluacije. Ocene su prema svim pitanjima odlične. Kretale su se od 4,67 do 4,92. Komplet izveštaj evaluacije je dat u posebnom fajlu. Polaznici su imali mogućnost da ostave komentar. Međutim komentara nije bilo.

Po završenom teoretskom delu ovih predavanja studenti su podeljeni u četiri grupe sa mentorima, prema rasporedu. Imali su obavezu da provedu 12 sati u praktičnom radu sa bolesnicima u Kabinetu za terapiju bola Kliničkog centra Srbije. Ambulanta radi svakog dana od ponedeljka do petka. Počinje sa radom u 08:00 a završava u 16:00. U njima rade lekari specijalisti anesteziologije sa reanimatologijom kao i lekari subspecijaliti terapije bola. Tih dana su uglavnom imali bolesnike sa hroničnim bolom benigne etiologije. Najčešće primenjena terapija je bila terapija NSAIL. To je studentima bilo veoma značajno zbog neželjenih efekata ove terapije. Bio je i manji broj bolesnika sa hroničnim bolom maligne etiologije. Uočili su kompleksnost bolnog sindroma i da terapija bola nije samo davanje analgetika već i sedativa, antiemetika,...

Sa mentorima su odlazili i u hirurške klinike gde su upoznati sa osnovama postoperativne terapije bola, njene primenljivosti u ambulantnim uslovima, tj. u

uslovima ambulantne hirurgije i jednodnevne hirurgije gde će deo tereta postoperativne terapije bola svakako nositi i lekari opšte prakse.

Rezultati testa održanog

Na kraju za studente završne godine medicinskog fakulteta u Beogradu je značajno da zapamte i primenjuju sledeća načela terapije bola:

1. Danas u Srbiji postoji terapija bola (farmakološka i druga sredstva) koja bolesniku značajno smanjuje bol i povećava kvalitet života.
2. Pored nociceptivne komponente hronični bol maligne etiologije u jednom trenutku dobija i neuropatsku komponentu bola.
3. Potrebna je stalna borba protiv opiofobije kako kod lekara, tako i kod pacijenta i članova njihove porodice.
4. Procenjivati intenzitet bola.
5. Zakazivati kontrolne preglede.
6. Bol je deo bolnog sindroma.
7. Početnici u terapiji treba da koriste „stepeničasti pristup“ Svetske zdravstvene organizacije.
8. Akutni bol takođe zahteva terapiju.
9. Postoperativna terapija bola posle ambulantne ili jednodnevne hirurgije može biti deo rada lekara opšte prakse.
10. I nociceptivni i neuropatski bol imaju svoje etiološke uzroke. Potrebno je pronaći ih.

Evaluacione liste nam govore da je na najveći deo svih zahteva ove izborne nastave ispunjen.

Attachments

Agenda (pdf)	Agenda OPTIONAL TOPIC: " Pain Therapy " for students of the Faculty of Medicine, University of Belgrade (pdf)
Attendance sheet (pdf)	Annex 4 - HEPMP-attendance list (pdf)
Photos (jpg)	
Deliverable (pdf)	Agenda OPTIONAL TOPIC: " Pain Therapy " for students of the Faculty of Medicine, University of Belgrade
Quality control (pdf)	Faculty of Medicine University of Belgrade
Presentations (pdf)	01. Assistant Professor Palibrk. pdf 02. Clinical Assistant Bojić. pdf 03. Clinical Assistant Veličković.pdf 04. Professor dr Simić.pdf
Other personal remarks	

Location, date

23-01-2019,

Signature

J. Mijelić